

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-165.2026.18>

УДК 378.091.3:37.091.12.011.3-051:[61:005.336.2+355(477)]

Порядченко Леся Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Київського університету імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0000-0002-4752-0114>
e-mail: l.a.poriadchenko@gmail.com

Шевченко Андрій Федорович,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
<https://orcid.org/0000-0002-9777-8841>
e-mail: affb73@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТУ «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» У СФЕРІ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

У статті здійснено спробу актуалізувати проблему фахової підготовки майбутніх учителів спеціальності 014.14 «Середня освіта (Захист України)» до викладання модуля «Домедична допомога в умовах бойових дій». Актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою модернізації системи національної військово-патріотичної освіти відповідно до стандартів НАТО та жорстких реалій повномасштабної збройної агресії проти України.

Авторами обґрунтовано необхідність повної імплементації в освітній процес закладу вищої освіти (далі ЗВО) міжнародних протоколів TCCC (Tactical Combat Casualty Care) та алгоритму MARCH як безальтернативного стандарту порятунку життя на полі бою. У роботі визначено структуру та зміст професійно-методичної компетентності майбутнього викладача предмета «Захист України», що інтегрує в собі *hard skills* (досконале володіння технікою зупинки масивних кровотеч, забезпечення прохідності дихальних шляхів) та *soft skills* (педагогічна фасилітація, управління навчальною групою, психологічна підтримка учнів).

Запропоновано інноваційну методику підготовки студентів, що базується на принципах симуляційного навчання та методі «стрес-інокуляції» (Stress Inoculation). Цей підхід передбачає створення реалістичного навчального середовища з використанням засобів імітації поранень (муляжів), звукового супроводу бою та елементів фізичного навантаження. Вперше розроблено та описано тривірневу модель підготовки фахівця: від рівня «Босць-рятувальник» до рівня «Інструктор-методист». Ключовим елементом практичної частини дослідження є презентація авторського сценарію симуляційної гри «Евакуація з жовтої зони» з детальним алгоритмом дій, розподілом ролей та критеріями оцінювання за чек-листами. Особливу увагу приділено методиці проведення дебрифінгу – структурованого аналізу помилок після виконання вправи, який трансформувє отриманий студентами стресовий досвід у стійке професійне знання. Висновки статті підтверджують ефективність запропонованих методичних підходів для підвищення якості кадрового забезпечення предмета «Захист України».

Ключові слова: вища педагогічна освіта, предмет «Захист України», тактична медицина, протоколи TCCC, алгоритм MARCH, професійно-методична компетентність, симуляційне навчання, метод стрес-інокуляції, дебрифінг, педагогічні технології.

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання психологічної й практичної готовності громадян до національного спротиву набуває особливої ваги. Провідну роль у формуванні такої готовності посідають різні соціальні інституції й зокрема школа. Попри те, що виховання непримиримого ставлення до ворога безпосередньо залежить від особистості вчителя, варто звернути увагу на окремий предмет «Захист України», адже саме він синтезує знання і навички, необхідні для майбутнього захисника. Згідно з оновленими нормативними документами МОН України, набуває практико-орієнтованого змісту [4]. Зокрема, особливе місце в системі вишколу посідає тактична медицина. Опанування її основ дає учням здобути критично важливі навички надання допомоги на догоспітальному етапі, що є фундаментом особистої та колективної безпеки. Однак це можливо лише за умови, трансформації лекційно-семінарської системи у тренінгово-симуляційну. При цьому йдеться про моделювання безпечного й розвивального освітнього середовища [5], де здобувач має змогу опанувати техніку створення муляжів (moulage) – реалістичних імітаторів поранень, виготовлених із підручних матеріалів.

Відповідно, заклади вищої освіти мають готувати вчителя, здатного як до самостійних оперативних дій у наданні допомоги, а й до ефективного навчання основ тактичної медицини в ситуаціях, максимально наближених до реальних. Це дозволить майбутньому вчителю впевнено моделювати стресові сценарії, допомагаючи учням долати психологічні бар'єри.

Фундаментальні засади військової дидактики та підготовки офіцерів запасу висвітлені у працях В. Ягупова, який наголошує на важливості суб'єкт-суб'єктній взаємодії у навчанні [9]. Специфіку викладання домедичної допомоги в умовах закладів загальної середньої освіти досліджували С. Хараху та В. Курдиш, які адаптували натівські стандарти до українських шкільних програм [7]. Проблематику використання симуляційних методів та стрес-факторів у навчанні військових дисциплін розробляли О. Жук [2] та О. Лещенко. Водночас питання підготовки саме майбутніх учителів до організації симуляційних тренінгів за протоколом MARCH залишається недостатньо розкритим в українській педагогічній науці.

Сучасна парадигма навчання предмета «Захист України» базується на відході від застарілих методик надання першої допомоги та повному переході до міжнародних протоколів TCCC (Tactical Combat Casualty Care). Як зазначають розробники настанов CoTCCC та Joint Trauma System, критично важливим є розмежування етапів допомоги за зонами небезпеки: «допомога під вогнем» (Care Under Fire), «тактична допомога в укритті» (Tactical Field Care) та «тактична евакуація» (Tactical Evacuation Care) [1; 10].

Студенти педагогічних спеціальностей повинні глибше, ніж школярі, розуміти фізіологію процесів. Якщо учень має знати алгоритм дій («що робити»), то майбутній вчитель – причинно-наслідкові зв'язки («чому саме так і які є ризики»). У своїх дисертаційних дослідженнях І. Коваль підкреслює, що професійна компетентність вчителя «Захисту України» включає здатність до

методичної рефлексії та адаптації складного матеріалу для підлітків [3].

Для подолання розриву між теорією та практикою нами пропонується модель навчання студентів, що включає три етапи:

– *когнітивний*: вивчення протоколів MARCH з акцентом на патофізіологію (шокові стани, масивні кровотечі, напружений пневмоторакс);

– *тренувальний*: відпрацювання окремих маніпуляцій (накладання турнікета, тампонада рани) до автоматизму, формування «м'язової пам'яті»;

– *симуляційно-методичний*: проведення комплексних занять, де студент виступає у ролі інструктора з використанням методу «стрес-інокуляції».

Згідно з дослідженнями Ю. Тимошенко, ефективність засвоєння навичок в екстремальних умовах зростає при використанні контрольованого стресу (аудіосупровід бою, крики поранених, обмежена видимість) [6]. Проте, для майбутнього вчителя важливо не лише витримати стрес, а й вміти провести дебрифінг – фаховий аналіз дій учнів після завершення сценарію. Як стверджує В. Марігодов, саме на етапі дебрифінгу відбувається трансформація пережитого емоційного досвіду у стійке професійне знання [8].

Для перевірки сформованості методичної компетентності нами розроблено карту симуляційного сценарію (див. Таблицю 1), яка дозволяє оцінити як медичні навички студента, так і його здатність керувати навчальною групою. Її особливість полягає у тому, що вона трирівнева: тренує не лише навички медицини, а й навички викладання та оцінювання.

Таблиця 1

Карта симуляційного сценарію для студентів педагогічних спеціальностей

<i>Етап / Час (орієнтовний)</i>	<i>Сюжетна лінія (Легенда)</i>	<i>Дії Курсанта (учня) / Hard Skills</i>	<i>Дії Студента- Інструктора (майбутнього вчителя) / Methodological Skills</i>	<i>Критерії оцінювання Інструктора (викладачем ЗВО)</i>
I. Підготовчий (3 хв)	Інструктаж перед виходом групи. Перевірка спорядження.	Перевіряє наявність турнікета в доступному місці.	Проводить інструктаж з техніки безпеки. Перевіряє, щоб турнікети були навчальними. Встановлює стоп-слово.	Чіткість команд. Увага до безпеки учасників. Перевірка готовності локації.
II. Активна фаза: «М» (1 хв)	Лунає вибух. Поранений імітує масивну артеріальну кровотечу кінцівки.	Здійснює огляд. Накладає турнікет «високо і щільно». Перевіряє пульс/зупинку кровотечі.	Вмикає звуковий супровід (звуки бою) для стрес-фактору. Засікає час накладання. Фіксує помилки в чеклисті.	Вміння дозувати стрес. Об'єктивність фіксації часу (норма – до 40 с).

<i>Етап / Час (орієнтовний)</i>	<i>Сюжетна лінія (Легенда)</i>	<i>Дії Курсанта (учня) / Hard Skills</i>	<i>Дії Студента- Інструктора (майбутнього вчителя) / Methodological Skills</i>	<i>Критерії оцінювання Інструктора (викладачем ЗВО)</i>
III. Активна фаза: «A-R» (2 хв)	Поранений втрачає свідомість або починає хрипіти.	Відновлює прохідність дихальних шляхів. Оглядає грудну клітку («методом граблів»).	Координує гру «пораненого» (жестами). Стежить за комунікацією курсанта з пораненим.	Управління сценарієм. Уважність до деталей алгоритму MARCH.
IV. Евакуація (2 хв)	Команда «Евакуація!». Передача медикам.	Заповнює картку пораненого (TCCC Card). Доповідає про стан.	Перевіряє документацію. Зупиняє сценарій командою «Стоп вправо!».	Контроль за часом. Вміння чітко завершити симуляцію.
V. Дебрифінг (5-7 хв)	Обговорення результатів у колі («Hot Wash»).	Слухає фідбек. Аналізує власні дії.	Застосовує метод «сандвіча» (похвала – корекція – похвала). Не критикує особистість, а аналізує дії.	Ключовий етап: Психологічна етика. Аргументованість зауважень.

Для практичної реалізації запропонованих методичних підходів наводимо сценарій симуляційного тренінгу, розрахований на роботу як зі студентами, так і з учнями. Попри різницю в навчальних завданнях, тренінг дає змогу студентам опанувати основи тактичної медицини та засвоїти методику викладання цього матеріалу в закладах загальної середньої освіти.

Сценарій симуляційного тренінгу: «Евакуація з жовтої зони»

Мета: Формування у майбутнього вчителя навички організовувати навчальне місце, керувати групою в стресовій ситуації та об'єктивно оцінювати дії учня за чеклистом.

Цільова аудиторія: Студенти 3–4 курсів спеціальності 014.14 (Захист України).

Учасники (Рольова ротація):

1. Курсант (Учень): Виконує алгоритм MARCH.

2. Потерпілий (Актор): Імітує поранення та психомоторне збудження.

3. Студент-Інструктор (Оцінювач): Керує сценарієм, забезпечує безпеку, заповнює оцінну відомість, проводить дебрифінг. *Саме цей студент є головним об'єктом оцінювання викладачем ЗВО.*

Легенда:

«Підрозділ вийшов з-під обстрілу в умовну «жовту зону» (укриття). Виявлено одного пораненого. Видима масивна кровотеча з нижньої кінцівки. Поранений притомний, але дезорієнтований. Завдання: надати допомогу за протоколом MARCH та підготувати до евакуації».

Таблиця 2

Хід виконання (Алгоритм сценарію)

Етап	Дії учасників	Методичний коментар для майбутнього вчителя
1. Підготовка (Pre-briefing)	Студент-Інструктор: Перевіряє спорядження (турнікет, бандаж, рукавички), проводить інструктаж з техніки безпеки (стоп-слово: «Реальна травма!»).	Вчитель має переконатися, що в аптечці навчальні (сині) турнікети, а не бойові, щоб не псувати спорядження.
2. Введення в сценарій	Студент-Інструктор: Подає команду «Старт!», вмикає аудіосупровід (звуки вибухів/крики) для створення стрес-фактору.	Важливо навчитися дозувати стрес: він має мобілізувати, а не паралізувати учня.
3. Робота з «М» (Massive Bleeding)	Курсант: Здійснює візуальний огляд, виявляє «кровотечу» (муляж), накладає турнікет на стегно «максимально високо».	Студент-Інструктор фіксує час накладання (норма – до 40 с) та перевіряє відсутність пульсу на кінцівці (ефективність).
4. Робота з «А» (Airway)	Потерпілий: Починає хрипіти, імітує западання язика. Курсант: Перевіряє ротову порожнину, забезпечує прохідність дихальних шляхів.	Акторська гра «потерпілого» тут критична. Студент-інструктор має слідкувати, щоб курсант говорив з пораненим («Ти мене чуєш?»).
5. Робота з «R» (Respiration)	Курсант: Оглядає грудну клітку (методом «граблі»), знаходить умовне поранення, клеїть оклюзійну наліпку.	Студент-інструктор стежить, щоб курсант не забув перевірити спину (вихідний отвір) на етапі перевертання пораненого.
6. Завершення	Студент-Інструктор: Дає команду «Стоп сценарій! Кінець вправи».	Важливо чітко розмежувати ігрову реальність і навчальний процес.

Дебрифінг (Післядія)

Після завершення вправи Студент-Інструктор проводить обговорення за методом «сендвіча»:

1. Похвала: «Ти молодець, що швидко зреагував і правильно визначив пріоритет (кровотечу)».

2. Корекція (Зона росту): «Однак, ти забув перевірити кишені потерпілого перед накладанням турнікета, що могло знизити тиск. Наступного разу перевір це».

3. Похвала/Мотивація: «Загалом, життя врятовано, час добрий. Тренуємось далі».

Викладач ЗВО оцінює Студента-Інструктора:

- Чи помітив він помилку курсанта?
- Чи правильно він провів дебрифінг (не принижував, пояснював)?
- Чи дотримувався заходів безпеки?

Вищевикладене свідчить про те, що ми маємо справу зі складним й комплексним процесом формування професійно-методичної компетентності майбутніх учителів предмету «Захист України» у сфері тактичної медицини. У цьому контексті запропонована трирівнева модель підготовки («боєць – інструктор – методист») та впровадження стандартизованих карт сценаріїв дозволяють підготувати фахівця, здатного якісно та безпечно навчати учнівську молодь.

Перспективи подальших розвідок полягають у розробці цифрового банку ситуативних задач для VR-тренажерів. Результатом навчання студента має

стаття сформована готовність не лише якісно надати допомогу, але й методично грамотно, безпечно та цікаво передати ці знання учням. Перспективою подальших розвідок є створення уніфікованого методичного кейсу (відеоінструкції, чек-листи оцінювання) для студентів під час проходження ними педагогічної практики у школах.

Використана література:

1. Батлер Ф. К., Холкомб Дж. Б. Тактична допомога пораненим в умовах бойових дій: настановче видання ; пер. з англ. Київ : Наш Формат, 2018. 240 с.
2. Жук О. В. Симуляційне навчання як метод формування практичних навичок у майбутніх захисників України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 2 (68). С. 45–51.
3. Коваль І. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів предмета «Захист України» у закладах вищої освіти : дис. ... д-ра філософії : 015. Полтава, 2023. 218 с.
4. Навчальна програма «Захист України» для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту) : затв. Наказом М-ва освіти і науки України від 04.11.2020 № 1371. URL : <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
5. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства від 23.12.2020 № 2736. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20>.
6. Тимошенко Ю. О. Психологічні аспекти підготовки молоді до дій в екстремальних умовах. *Педагогіка безпеки*. 2022. Вип. 4. С. 112–118.
7. Хараху С. О., Курдиш В. В. Методика викладання домедичної допомоги в курсі «Захист України» : практичний посібник. Львів : Світ, 2023. 156 с.
8. Marigodov V. Simulation technologies in the training of future teachers. *Journal of Pedagogical Research*. 2021. Vol. 5, Issue 2. P. 88–94.
9. Ягупов В. В. Військова дидактика : навч. посібник. Київ : НУОУ ім. І. Черняхівського, 2020. 400 с.

References:

1. Butler F. K., & Holcomb J. B. (2018). *Taktychna dopomoha poranenym v umovakh bojovykh dij* [Tactical Combat Casualty Care]. Kyiv : Nash Format [in Ukrainian].
2. Zhuk O. V. (2023). *Symuliatsiine navchannia yak metod formuvannia praktychnykh navychok u maibutnykh zakhysnykiv Ukrainy* [Simulation training as a method of forming practical skills in future defenders of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. 2 (68). P. 45–51 [in Ukrainian].
3. Koval I. V. (2023). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv predmeta «Zakhyst Ukrainy» u zakladakh vyshchoi osvity* [Formation of professional competence of future teachers of the subject «Defense of Ukraine» in higher education institutions] (PhD Thesis). Poltava [in Ukrainian].
4. Ministry of Education and Science of Ukraine (2020). *Navchalna prohrama «Zakhyst Ukrainy» dlia 10–11 klasiv* [Curriculum «Defense of Ukraine» for grades 10–11]. URL : <https://mon.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Ministry of Economy of Ukraine. (2020). *Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu...* [On approval of the professional standard...]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Tymoshenko Yu. O. (2022). *Psykhologichni aspekty pidhotovky molodi do dii v ekstremalnykh umovakh* [Psychological aspects of preparing youth for actions in extreme conditions]. *Pedahohika bezpeky*. 4. P. 112–118 [in Ukrainian].
7. Kharakhu S. O., & Kurdysh V. V. (2023). *Metodyka vykladannia domedychnoi dopomohy v kursy «Zakhyst Ukrainy»* [Methodology of teaching pre-medical aid in the course «Defense of Ukraine»]. Lviv : Svit [in Ukrainian].
8. Marigodov V. (2021). Simulation technologies in the training of future teachers. *Journal of Pedagogical Research*. 5 (2). P. 88–94 [in English].
9. Yahupov V. V. (2020). *Viiskova dydaktyka* [Military didactics]. Kyiv : NUOU [in Ukrainian].

L. PORIADCHENKO, A. SHEVCHENKO. Formation of professional and methodological competence of future teachers of the subject «Defense of Ukraine» in the field of tactical medicine.

The article attempts to highlight the issue of professional training of future teachers majoring in 014.14 “Secondary Education (Defense of Ukraine)” for teaching the module “Pre-medical Aid in Combat Conditions.” The relevance of the study is determined by the urgent need to modernize the national system of military-patriotic education in accordance with NATO standards and the harsh realities of the full-scale armed aggression against Ukraine.

The article substantiates the necessity of full implementation of international TCCC (Tactical Combat Casualty Care) protocols and the MARCH algorithm into the educational process of pedagogical universities as an uncontested standard for saving lives on the battlefield. The structure and content of the professional-methodological competence of the future teacher of the «Defense of Ukraine» subject are defined, integrating hard skills (mastery of massive hemorrhage control techniques, airway management) and soft skills (pedagogical facilitation, group management, psychological support of students).

An innovative methodology for student training based on the principles of simulation-based learning and the «Stress Inoculation» method is proposed. This approach involves creating a realistic learning environment using wound simulation tools (moulage), combat sound accompaniment, and elements of physical exertion. For the first time, a three-level specialist training model is developed and described: from the «Combat Lifesaver» level to the «Instructor-Methodologist» level. A key element of the practical part of the study is the presentation of the author's simulation game scenario «Evacuation from the Yellow Zone» with a detailed action algorithm, role distribution, and evaluation criteria using checklists. Special attention is paid to the methodology of conducting a debriefing – a structured analysis of errors after the exercise, which transforms the stressful experience gained by students into stable professional knowledge. The conclusions of the article confirm the effectiveness of the proposed methodological approaches for improving the quality of staffing for the «Defense of Ukraine» subject.

Key words: higher pedagogical education, Defense of Ukraine subject, tactical medicine, TCCC protocols, MARCH algorithm, professional-methodological competence, simulation-based learning, stress inoculation method, debriefing, pedagogical technologies.

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.12.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації: 06.02.2026